
Az alábbi tanulmány az ELTE BTK könyvtár kiegészítő szakon készült évfolyamdolgozat rövidített változata. Közlését a téma aktualitása és a szerző javaslatai egyaránt indokolják. (A szerk.)

Ellátási rendszerek jelen helyzete

Létrejöttük és jövőjük*

Czupi Gyula

Van a falvakban egy központi akaratból létező, számukra idegen könyvtári rendszer. A rendszer könyvtárai néhol értékes állományt tartalmaznak, sok rátermett könyvtárost foglalkoztatnak, hasznos szolgáltatásokat nyújtanak.

Az ország gyökeres változásokon megy át, ezzel párhuzamosan létre fog jönni egy helyi akaratból, szükségletből és finanszírozásból működő, a települések sajátjaiként kezelt könyvtár-csoport, mely a könyvtári rendszernek valamilyen módon a része lesz. Ezeknek a könyvtáraknak szükségük lenne a mostani könyvtári állományok értékes részére, a rátermett könyvtárosokra és a már ma is meglévő hasznos szolgáltatásokra.

Más nézőpontból is megpróbálom fölvezetni a dolgot tárgyát. Van a magyarországi településeknek egy olyan rétege, melyekben a kulturális szolgáltatások fenntartása különös anyagi áldozatokkal jár. E falvak lélekszámának szinte nincsen minimuma, de például a könyvtári szolgáltatásoknak van. Minél kisebb egy falu, annál nagyobb az egy főre jutó költség.

A településeknek e jelzett rétege (kb. 2000 lakos alatt) az, melynek könyvtári ellátását hosszú távon nem tudta megoldani ez az ország. Valamilyen hivatali vagy szakmai lelkiismeret több évtizede foglalkozott és foglalkozik vele, több elképzeléshullám is végigzúdult már a falusi könyvtárügyön. Talán elsősorban anyagi okok miatt tartós megoldás még mindig nem született. Mindig valamilyen központi akarat érvényesült az itteni változásokban.

A tárgyalt települések népessége 90 főtől 1200 főig terjed, könyvtáraik gyűjteménye pedig kb. 500 kötettől 8-10 ezerig. Csak az ellátó rendszerhez tartozó falvakról és könyvtárakról van szó. A nemzetközi szakmai ajánlások is csak kb. 3000-es lélekszámtól tartanak kívánatosnak önálló könyvtárat, valahol a könyvtáros közvélemény szemhatárának a legszélén, a könyvtári rendszer

* A dolgozat 1990 áprilisában készült.

legalján, vagy már talán a rendszeren is kívül járunk tehát.

Ez a központi akaratból létező, majd stagnáló, az utóbbi időben értékét rohamosan veszítő (a kisebb gyűjteményekre gondolok) könyvtárréteg az önkormányzatok megalakulásával nehezen kiszámítható helyzetbe került. Lehet belőlük a "birtokba vett" falu egyik értéke, a helyi társadalom működésének tere, környezete, de lehet az újabb pénzügyi kényszerintézkedések áldozata is, hiszen mai valóságos értéke bizony keveseknek van, így nehezen védhető értékek. Amikor megpróbáltam röviden összeírni az ellátó rendszerünk* "megfogható", adminisztrációs és technikai feladatait, pirulva gondoltam a "módszertanos" munkánkra, meg arra a szerepzevarra, melyben élünk. A könyvtári propaganda, a könyvtári rendezvények szervezése, a helybéli könyvtáros nem technikai jellegű munkájának segítése – és itt folytathatnám a "klasszikus" módszertanos tevékenység mindenféle válfájának a felsorolását – elhalványult, "válságba" került tevékenység lett. A felsorolást azért sem érdemes folytatni, mert korábban sem volt ez teljesen egyértelmű könyvtárosi munka, mindig is keveredett valamiféle technikai, ellátási tevékenységgel (pl. a korábbi letéti rendszer).

Éppen e kissé ellenőrző, felügyelő, soha pontosan meg nem fogalmazott – de hatalmi gesztusokkal és ideologikus töltéssel végzett – tevékenység elbizonytalanodása miatt szaladtak a B-típusú könyvtárak az ellátó rendszeres szisztéma tágra tárt karjaiba. Úgy tűnik, ez volt a legjobb és a legkisebb ellenállással véghezvihető forma, ezt támogatták "felülről" anyagilag és politikailag is, megfogható is volt a módszertanos munkához képest, nem vonta be olyan erősen a népnevelői máz sem.

Megvallom elég kínos volt az előző mondatokat leírnom. Ennek az a bizonytalanság az oka, amely körülveszi a módszertani tevékenységet, mert ha megfoghatóan és egyértelműen létezik ilyen, akkor az ostobaságomról állítom ki a bizonyítványt, ha mégis igazam van, akkor pedig a módszertanosok identitásavara is igaz. Mi lesz a munkánkkal, a munkahelyünkkel? Kellünk-e az átalakuló új könyvtárügyben? Ha kellünk, mire kellünk? Ki lesz a munkaadónk? Teljesen felesle-

gesek vagyunk, vagy mégis van valamilyen ránk szabott feladat a falusi könyvtárak körül?

Az elszigetelt könyvgyűjtemények és őrök számára nem kellene mégis valamilyen összekötő kapocs? Azért vetem fel utoljára ezt a kérdést, mert úgy gondolom erre igennel válaszolhatok, szükséges egy ilyen kapocs. Szükséges a könyvtárak kapcsolódása egymáshoz, a könyvtári rendszer bővebb szolgáltatásokat nyújtó egységeihez, szükséges bizonyos központosított szakmai szolgáltatások igénybe vétele számukra, bárminiféle finanszírozásúvá alakulnak a falusi könyvtárak. Vannak olyan apró települések is, melyek semmiféle önálló könyvtár fenntartására nem vállalkozhatnak, nekik a segítség és valamiféle központi ellátás lehet csak a reményük.

A továbbiakban az alábbi kérdésekre keresem a választ:

- ▶ Mi lesz a falvak könyvtáraival (azokkal, amelyek ma egy ellátó rendszer tagjai)?
- ▶ Vannak-e olyan értékei az ellátó rendszernek, melyek szükségessé teszik létét a továbbiakban?
- ▶ Mi lesz a hálózati-módszertani csoportokkal (ezek működtetik jobbra az ellátó rendszereket, egyben segítik, /felügyelik/ a falusi könyvtárak szakmai munkáját)?

Egyszintenciális kérdés is ez számomra, mert magam is egy ilyen csoportban dolgozom, és munkatársaimmal együtt "mindenre" szeretnék fölkészülni jövőnköt illetően. Az aránytalanságok, az elfogultságok mögött e kérdések állnak.

A forrásokról el kell mondanom, hogy a hagyományos irodalomra való hivatkozással a tervezetnél kevesebbszer élhetek. Az irodalomban kevesebb érintkezési ponttal találkoztam a remélnél. Sokat segített, hogy az összes ellátó rendszert működtető könyvtárnak írott levelemre igen sokan válaszoltak. (Köszönet nekik érte.) Leveleik, küldött dokumentumaik, a Nagykanizsán működtetett ellátó rendszer tapasztalatai adják főként a dolgozat háttérét.

Történeti előzmények

A kezdet a letéti rendszer volt. Az 50-es évek elején létrejöttek az ún. körzeti könyvtárak. Ezek

---

* A Nagykanizsán működő ellátó rendszer tapasztalatai alapján.

Ellátási rendszerek jelen helyzete

kapták a feladatot a falusi könyvtárak megszervezésére is. "Tiszta lappal" indultak, korábbi gyűjteményekre nem alapozhattak. A könyvtárakat ők látták el letéttel. A letétek vásárlására központi pénzt kaptak.

A falvak körzetesítésével párhuzamosan a könyvtárakat is körzetesítették. A letéti állományt átletárolták. Ez az anyag ezek után helyi szervezéssel gyarapodott, csak a községi közös tanácsok biztosították a könyvbeszerzési összeget. A körzeti könyvtárak a társközségek könyvtárainak a gyarapításáért is felelősek voltak. Kicsiben működött így tovább a letéti rendszer. A letétet adó könyvtárak száma megnőtt, a szervezők száma is. Voltak olyan községi közös tanácsok, amelyek főállású könyvtárost tudtak alkalmazni, ezeken a helyeken máig él ez a rendszer.

Az utóbbi 10-15 év az ellátó rendszerek létrejöttének a kora. Formailag a következők történtek: a helyi szervezés leállt, a szervezésre szánt összeget a csatlakozó községi közös tanács átutalta az ellátó rendszert működtető könyvtárnak, ezzel párhuzamosan – ott ahol volt valamikora iskolai könyvtár – az iskolai könyvtárat egyesítették a tanácsi közművelődési könyvtárral, így kettős funkciójú könyvtárak jöttek létre. A leltárkönyveket lezárták vagy újból átletárolták. Leltárkönyveket ezek után csak az ellátó rendszerek központjában vezettek. Azóta a könyvtárak innen gyarapodnak.

E rendkívül vázlatos áttekintés tanulságai miatt volt elhagyhatatlan. A szerveződések egymásutánisága jelzi, hogy nem volt átszervezési ötletekben és átletárolási munkában hiány, de a kielégítő megoldásra még mindig nem talált rá a könyvtárugy.

Annak, hogy az elfogadható megoldás nem született meg, anyagi, koncepcionális, közigazgatási oka egyaránt volt, következménye pedig az lett, hogy egyetlen elképzelés sem futhatta végig a pályáját.

Újabb közigazgatási változások előtt állunk. Ismét van egy ellátási szisztéma, mely "át-" vagy "szétszervezésre" kerül. Ha idősebb könyvtáros volnék, biztosan érezném is már a levegőben a "nagy átletárolások" szagát. (Valószínűleg az előzőeknél tartósabb, de radikálisabb átváltozásra kell számítanunk.)

Tanulság lehet még az is, hogy a falvak sohasem érezték, ill. érezhették a sajátjuknak a könyvtárukat, mert túl sok volt benne a központi

"elem". Az eddigi változásokban több volt az adminisztratív, "átszervező" ötlet, kevesebb a finanszírozásra, az érdekeltségre vonatkozó és a könyvtári rendszerben való tényleges helyét sem sikerült megtalálni.

Az ellátó rendszerek létrejöttének "éteri" eszméje

Olcson, nagy választékkal láthatók el az aprófalvak könyvtárai az ellátó rendszer segítségével. A tiszteletdíjas könyvtárosok megszabadulnak az adminisztrációtól, szinte csak az olvasóval kell foglalkozniuk. Az eszme praktikus mellékterméke: rend a nyilvántartásokban, a könyvtárteremben, a szervezésben. A házlózi-módszertani csoportok is fenntarthatók némi szerepcsúsztatással. A tanácsoknak is jó, az évi könyvbeszerzési összeg átutalása után jobbra letudták a könyvtárral való foglalkozást, hisz szakmailag a legjobb kezekbe került a könyvtár. A központi támogatás növeli a könyvbeszerzésre fordítható pénzt (ilyen is volt a kezdetekkor), ahol cseréletét is forog, ott a választék megsokszorozódik.

Körülbelül ennyi jót várhatott a nagyközönség, a fenntartó tanács, amikor az ellátó rendszer szerződését aláírta (néhol erre sem volt szükség, a tanács könyvbeszerzésre kapott (szánt?) pénzt zárolták, majd eleve az ellátó rendszert működtető könyvtárhoz küldték).

Miért is jöttek hát létre az ellátó rendszerek?

Mert központilag támogatott kísérletet lehetett tenni az aprófalvak könyvtári ellátásának javítására. A szovjet példa jól jött hivatkozásként. Párhuzamosan a rendszer kiépülésével többfajta szakmai probléma megoldását, többfajta szakmai elképzelés megvalósulását ígérte.

Az egyik párhuzamos cél a kettős szervezés felszámolása volt, ez a tanácsi finanszírozású iskolai és a tanácsi fenntartású közművelődési könyvtárak összevonását eredményezte. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy a viszonylag jó gyűjteménnyel rendelkező közművelődési könyvtár "használókat" keresett, úgy érezte meg

is találta őket a diákságban, ezért kötődött szorosan az iskolákhoz, a boldog "békeidők" könyvtárhasználói ugyanis az életvitel módosulása, a televízió elterjedése – az okokat tovább folytathatnám – miatt elpártoltak a könyvtáraktól. A tárguló és változó érdeklődés számára ezek a könyvtárak nem jelentettek a korábbihoz hasonló értéket. Az iskolai könyvtárak szakmai, pénzügyi, gyarapítási egyenlenségeik miatt valóban változtatást kívántak. (Ezek a gyűjtemények helyi vizsgálataim szerint is rendkívül szegényesek, elavultak voltak, gyakorlatilag alig jelentettek új címet a közös könyvtárban.) E könyvtárak "egyesülését" központi döntések is szorgalmazták. (Környékünkön ezek az összevonások mechanikusan, hiányos előkészítéssel, az ellátó rendszer szervezéséhez szorosan kötődve valósultak meg.)¹

Ezeknek a kettős funkciójú könyvtáraknak és a kisebbeknek is – szintén központi formában – a központosított állománygyarapítást ajánlották. A központi szorgalmazás lehetővé tette bizonyos munkahelyek, raktárak megteremtését, gépkocsi vásárlását, sofőr alkalmazását. Az egyes csatlakozó tanácsok csak a – némileg emelt – könyvbeszerzési keretet adták a tervhez. A szakma azért is szorgalmazta az ellátó rendszerek létrehozását, mert a falusi könyvtárak módszertani elmaradásait, hiányosságait is így látta könnyebben megszüntethetőnek. Ez az ellátó rendszerekhez csatlakozó könyvtárak anyagának az átválogatását, nagyszámú kivonást, a hiányzó katalóguslapok pótlását, a könyvek raktári jelzettel való ellátását, több helyen az állományok közös nyilvántartásba vételét is jelentette.

Lehetne még folytatni azt a szakmailag rendkívül fontos feladatsort, melyeket az "ellátó-rendszerezés" ürügyén, a munkatársak számának növekedésével elvégeztek a könyvtárakban. A helyiség, a bútorzat, a fűtés, általában az elhelyezésre szolgáló épületek állaga nem változott. A könyvek pedig jöttek és mentek az ellátási szisztéma logikája szerint, megvolt a lehetőség a raktári rend megtartására, a könyvtárosoknak csak a tarósan hozzá került könyvek központilag kijelölt céduláit kellett volna besorolnia, az olvasókat kellett volna csak fogadnia, de az olvasók mégsem jöttek. A tanácsok feladatukat letudták azzal, hogy évente befizették a gyarapításra szánt összeget, még a könyvtárosok tiszteletdíját is emelték néha. A könyvtár azonban keveset

használt, idegen intézmény, idegen test maradt /lett?!/ továbbra is a falvakban.

Újabb változások előtt

A viszonyok gyökeresen megváltoznak a helyhatósági választásokkal. Igazi gazdaként viselkedő fenntartói lesznek a könyvtáraknak. A módszertanos munka és az ellátó rendszer működtetése sem keveredhet továbbra is össze. Úgy tűnik, gyökeresen változik meg ezen a területen is a világ.

A dolgozat további része e kérdések körül fog. A leírtakért minden felelősség a "szerzőt" terheli. Kicsit jóslás és futurologia, ötletroham és vízió az ami következik. "Kítárulkozás" is, amelyben a szakmai hiányosságok, a naivitás ugyanúgy megmutatkoznak – reményeim szerint –, mint a tárgyalt ügyért érzett aggodalom, nem tagadva az egzisztenciális érintettséget sem.

Mi lesz a módszertanossággal?

Ha megmarad, csak tanácsadó, segítő tevékenység lehet. A falusi könyvtárak sajátjuknak tudott könyvtárak szerencsésebb, korszerűbb működtetése érdekében kérik a módszertanosok segítségét. Finanszírozója talán az egész érintett terület minden önkormányzata lesz arányosan. Ennél szerencsésebb lenne, ha valamiféle "központi" pénzből tartanak fenn és az ország könyvtári rendszere érdekeinek a propagálója is lenne a segítő tevékenység mellett. Semmiféle felügyelő, hatalmi eszköz nem volna a kezében, tisztán ajánló, segítő szerepe volna csak.

Eleve feltételezem, hogy majdan minden könyvtár "valakinek" a könyvtára lesz, a fenntartó dönt minden, a könyvtárát érintő kérdésben, feltételezem azt is, hogy a működés hatékonyságát segíteni kívánó módszertani ajánlásokban ezek a könyvtárak saját érdekeikre ismernek majd.

Mi lesz az ellátó rendszerekkel?

Az ellátó rendszereket ma általában B-típusú könyvtárak működtetik. A rendszerek létrejöttekor tárgyi és személyi lehetőségeik bővüléséhez központi támogatást kaptak. A szállítással, a szállító jármű fenntartásával kapcsolatos költségek, a bérek azonban folyamatosan nőnek, ezek központi fedezete elmarad, a helyi tanács, ill. könyvtár költségvetéséből kell fedezni.

Várhatóan a létrejövő önkormányzat költségvetése nem fog tartalmazni a középfokú feladatok ellátására – a könyvtárügy területére – pénzeket. A szűkülő anyagi lehetőségek miatt valószínűleg maguk a B-típusú könyvtárak kényserülnek majd az ellátó rendszer működtetésénél fontosabbnak érzett feladatok miatt e munkát, ill. tevékenységet szűkíteni, esetleg felszá-

molni. Várható az is, hogy nem lesz olyan kényserítő erő sem, amelyik számonkérné, megakadályozná e tevékenység elsorvadását.

Az ellátó rendszert nem profitérdekelt kulturális vállalkozásként, vagy egy ilyen vállalkozás részeként képelem fenntarthatónak. Ez a vállalkozás ezt a könyvtári ellátási szisztémát megvásárolható szolgáltatásként ajánlaná a környék fenntartóinak.

30-50 könyvtár ellátása esetén kb. 1 fő főállású vagy 1 fő félállású szervező, működtető el tudná látni a feladatot, persze megfelelő gépesítéssel, ha szükséges alkalmi munkavállalóval, tiszteletdíjassal.

A vállalkozás (amelyet persze egy városi könyvtár is fenntarthat) ajánló prospektusában a következő megrendelhető részszolgáltatások szerepelnének (valójában a könyvtári munka és különösen az adminisztráció elkülöníthető és "árusítható" részeiről van szó):

A szolgáltatás:

1. könyvbeszerzés
2. feldolgozás
3. katalógusépítés
4. állománybavétel
5. törlés
6. leltározás
7. szállítások
8. cserelét forgatása
9. könyvtári rend kialakítása a könyvtárteremben
10. könyvtár költöztetése

Az ár kiszámításának lehetséges módja:

1. minden könyvtár számára közel azonos árbán
2. a mennyiséggel arányosan
3. a ráfordított munkaidő arányában
4. a mennyiséggel arányosan
5. a mennyiséggel arányosan
6. a leltározott egység számával arányosan
7. valóságos költségén + órabér
8. a szállítás költsége + órabér
9. órabér, ill. egyszeri megállapodás szerint
10. egyszeri megállapodás szerint

Nem folytatom a felsorolást, de összefoglalóan meg kell jegyezni, minden olyan kérdéssel foglalkozni kellene, amelyre igény mutatkozik. A felsorolt és még sokfajta szolgáltatás "bármilyen kombinációban" megrendelhető volna. (A szolgáltatást pl. általános iskolák is igénybe vehetnék.)

Az tartaná fenn a rendszert, hogy szakszerűsége és olcsósága kívántabbá tenné igénybevételt a könyvtárfenntartók szemében. Nem volna drágább a teljesen helyi megoldásoknál, de annál szakszerűbb, egyenletesebb minőségű

lenne és jobban biztosítaná a kapcsolódást a könyvtári rendszer egészéhez.

Mi lesz a falusi könyvtárakkal?

A háromezres lélekszám körüli falvaktól elvárható, akár törvényben szabályozottan is, hogy könyvtárakat tartsanak fenn, főállású könyvtárossal. Négy olyan könyvtár is van még a város környékén, ahol ugyan a lélekszám alacsonyabb, de értékes és 10 ezer kötetet meghaladó állomá-

nyuk van, főoglalkozású könyvtáros működteti őket, a társközségek ellátásának kötelezettségével. Ezekben a falvakban az a cél, hogy a gyűjtemény ne kerüljön veszélybe, a helyi szerzeményezés maradjon meg, továbbra is legalább fél munkidőben alkalmazzanak szakképzett könyvtárost.

- ▶ A könyvtáraknak és a településeknek az a csoportja a következő, amelyek ma az ellátó rendszerhez tartoznak. E nagyobb csoporton belül is célszerű megkülönböztetni három kisebb csoportot.

Az első kisebb csoport azoknak a falvaknak a könyvtárait foglalja magában, amelyekben 8 osztályos általános iskola van. 10 ilyen könyvtár található a környékünkön, közülük 8 kettős funkciójú könyvtár. Gyűjteményük értékes, 7-10 ezer kötet közötti. Ezeknek az volna a legjobb, ha elérnék az őket megelőző csoport helyzetét (napi 4 órás munkidőben foglalkoztatott szakképzett könyvtáros, helyben végzett szerzeményezés). Várhatóan ez nem valósul meg a közeli jövőben. Talán ezeket a könyvtárakat sem fenyegeti a megszűnés veszélye. Az azonban előfordulhat, hogy időszakosan a mostaninál mostohább körülmények közé kerülnek, mert magának a fenntartó tanácsnak a helyzete is megváltozik, igazi önkormányzat alakul, de társközségei is elhagyhatják. Ennek a csoportnak továbbra is hasznos lenne a kapcsolat egy ellátó rendszerrel. A könyvtárosa nem főállású vagy részmunkaidős könyvtáros volna, de nem is olyan valaki, aki kényszerűségből végzi a munkát.

Lajos Lászlót kell idéznem az ellátó rendszerrel kapcsolatban. "Az a feltételezésünk viszont, hogy az adminisztráció átvállalásával a községi könyvtárosnál felszabadult idő az olvasókkal való intenzívebb foglalkozásban megtérül, eddig nem vált be."² Vajon ugyanez a helyzet folytatódna a továbbiakban is?

Az idézett modatból jól érzékelhető annak a jószándékú, a falusi könyvtárakat segíteni akaró könyvtárosnak a gondja, aki értetlenül áll a jelenleg előtt, fölött, mellett, aki sok munkája eredményét várja, aki annyira örülne a köszönetnek, de teljes érzéketlenség veszi körül, úgy tűnik, az ellátó rendszerbe ölt sok-sok munka nem térül meg. Miért e "hálátlanság"?

A központi szándékok, a legjobbhízeműek is célt tévesztenek, ha nem érzékelik a helyi motívációkat. A központi akarat nem tudta, mi motíválta a fenntartó tanácsot (pl. a lehető legkeve-

sebb odafigyelést kívánó megoldás vonzotta, az ellátó rendszerre "bízott" könyvtár ilyennek tűnt). A könyvtáros kicsiny tiszteletdíjért csak a minimális nyitvatartást vállalta. Az iskolát csak az oktatási célú hasznosítás érdekelte.

A helyi könyvtároson, az ő kiválasztásán múlik szinte minden. A könyvtáros vagy csak jól megfizetve, vagy teljesen karitatív alapon, önszántából végezheti e munkát, ez a munka ugyanis a munkát végző "lelkéből" is kíván egy kicsit, ezt adjuk a legdrágábban, vagy csak önszántunkból, a magunk kedvére vagyunk hajlandók elvégezni.

A szakfelügyeletre és a vezetésre vonatkozóan ebből az következik, hogy vagy regulatív módon, szigorú számonkéréssel működtetik a könyvtárakat a jól fizetett könyvtárosok esetében (erre van kisebb esély), vagy a valódi faluközösség megtisztelő felkérésére végzi valaki. Ez utóbbi esetben szerencsésen találkozhatna az ellátó rendszerből fakadó szakszerűség és a helyi közösségben megerősítést nyert, a közösség háláját élvező könyvtáros képviselte jószándékú és lelkes "amatőrség". A könyvtárosi munka egyes részei úgy válnának szét, hogy a "profil" adminisztrációs és szerzeményező stb. munkát az ellátó rendszer vállalná, az "amatőr" kölcsönző és tájékoztató tevékenységet a könyvtáros.

Úgy tűnik "feltaláltam" újra az ellátó rendszer eszméjét. Valóban, de mögé valóságos gazdát gondoltam, aki anyagi mérlegelés alapján dönt az ellátó rendszer szolgáltatásainak megvásárlása mellett. A szolgáltatások pedig a valóságos értékviszonyokat tükrözik, fennmaradása pedig nem központi akarattól függ, hanem életképességétől.

Folytatom az ellátó rendszer működésében vélhetően érdekelt könyvtárcsoportok ismertetését.

- ▶ A csupán alsó tagozatos iskolával rendelkező falvak könyvtárai következnek. Ezek – véleményem szerint – komoly veszélyben vannak. Az ellátó rendszeren belül 6 ilyen falu van, de számuk környékünkön a duplája. Ezek jobbára úgynevezett társközségek. Eddig is elég mostohák voltak a körülményeik, várhatóan közülük több megkísérli a községi önállósulást, ez időszakosan még mostohább körülményeket idézhet elő a könyvtárakban. Ezekben a falvakban már nemcsak az ellátó rendszernek, hanem valamiféle államilag sza-

vatolt könyvtári minimum ellátásnak is lehetne szerepe. Az ezzel kapcsolatos megbízást kaphatná például az ellátó rendszer is, de a falvak maguk döntenének a megbízást illetően.

- ▶ Az utolsó kategóriája a falvaknak az, amelyekben alsó tagozatos általános iskola sincs. Ezek közül is lesznek önálló önkormányzatot választók, de utóbb lesz, amelyek néhány társával közösen alakít önkormányzatot.

Ezekben a falvakban valószínűleg csak valamiféle államilag garantált könyvtári minimumnak vagy csonka ellátásnak lesz esélye. Azok a helyek, ahol ezek a csonka vagy minimum ellátások lennének, különösen fontosak az ellátó rendszerek szempontjából. Ezeket a falvakat 80-500 fős népesség lakja, 17 ilyen falu ellátását végezzük most. Ennek a csoportnak a száma is megduplázódhat, ha az eddig önállóan szerzeményező könyvtárak fiókkönyvtárait is potenciális ellátandókként számításba veszem, mert ezekben a falvakban is várható az önállósodási törekvés, ezzel a körzeti könyvtár és fiókkönyvtára viszony szét szakadhat.

E legrosszabb helyzetben levő településeknek rendkívül idős a népessége, ők jobbra azért élnek ott, mert nem tudtak vagy nem akartak korábban onnan elköltözni, mára pedig nincsen választási lehetőségük. Nekik a legfőbb gondjuk az utak minősége, a buszjáratok sűrűsége (ill. ritkasága), a buszjegyek ára; az orvosi ügyelet távolsága, megközelíthetősége, a község egyetlen telefonjának léte vagy nemléte. Ezekhez képest, ha évente néhányszor véletlenül egy-egy könyvre volna szüksége, azt valakivel megveteti vagy kikölcsönözteti egy nagyobb könyvtárból. Az itt élők inkább csak "olvasnivalóra" vágnak, nem meghatározott művekre. Ezzel a helyzettel számot vetve az "olvasnivalóval" történő ellátásukat kell megszervezni, úgy hogy a lehető legegyszerűbb módon cserélhessék a könyveket. Nem kellene ehhez még könyvtárterem sem. Csak folyamatosan cserélődő kicsiny választék kellene, mely egy folyamatosan működő és mindenki által használt szolgáltatás vagy ellátási forma mellé települne, ilyen lehetne például a helybéli vegyesbolt is.

Az átmenetről

A jelen bizonytalansága és változatlansága, a bizonyosra vett és elkerülhetetlennek érzett változás szükségessége egyszerre van jelen e pillanatokban a könyvtáros társadalomban. A könyvtári rendszer e tárgyalt kicsiny területén is ez a helyzet. Ezen vázlatosan körvonalazott és eléggé bizonytalanul jellemzett jövőbeni állapot és a mai állapot közötti átmenetről különösen nehéz bármit is mondani. Jó volna, ha nem a költségvetési megszorítások diktálta kényszerintézkedések sorozata történe csak, ez valószínűleg csupán a folyamatos szűkülését jelentené mindenféle tevékenységnek és egyre védhetetlenebb színvonalú szolgáltatásokra való visszalépést eredményezne.

Ha minden könyvtáros maga lesz kénytelen megvívni költségvetési csatáját, nem támogatják és segítik központi "kampányok", akkor az eljövendő csatákból mindig vesztesen kerülünk ki. Kell egy központi "nagy terv", melyben minden fenntartó megtalálhatja könyvtárának helyét; melyben kapcsolódási pontokat, eljárásokat ajánl minden szintnek, lehetővé teszi az "igyekvők" támogatását.

Ezek azonban csak ajánlások lehetnek, a könyvtárak fenntartásának joga és önként vállalt kötelezettsége minden önkormányzatnak saját döntési körébe tartozzon.

A legtöbb településen lesznek könyvtárak a jövőben is (ha egyes helyeken a több közül némelyik meg is szűnik), de hogy a legapróbb településeken lesz-e kölcsönözhető könyv, rendszeresen épített gyűjtemény, nem tudható.

Kár volna, ha említetlenül törlődnének ki a könyvtári rendszerből.

Jegyzetek

1. KELLNER Béla: Egy meg egy – mennyi? = Könyvtáros. 1987. 3.sz. 706-710.p.
2. LAJOS László: A könyvtári ellátó rendszerek Komárom megyében. In: A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve. 1985. Tatabánya. 1986.